

MUZEJ BETINSKE DRVENE BRODOGRADNJE – SINERGIJA STRUKE I LOKALNE ZAJEDNICE

SANDRA BAREŠIN, MIRELA BILIĆ, KATE ŠIKIĆ ČUBRIĆ □ Muzej betinske drvene brodogradnje, Betina

sl.1. Muzej betinske drvene brodogradnje – prizemlje

sl.2. Muzej betinske drvene brodogradnje – zgrada Muzeja

1 Museu Marítim de Barcelona,
Spain
Reykjavík Maritime Museum,
Iceland

M/S Maritime Museum of
Denmark, Denmark

Galata Maritime Museum, Italy
Zuiderzeemuseum, Netherlands
Museum of London Docklands,
United Kingdom

Museum of Civilisations of Europe
and the Mediterranean, France
Estonian Maritime Museum,
Estonia

Vasa Museum, Sweden

Betina Museum of Wooden
Shipbuilding, Croatia
Internationales Maritimes Museum
Hamburg, Germany

Maritime Museum of Finland,
Finland

Sergej Mašera Maritime Museum,
Slovenia

Hurtigruten Museum, Norway

Istanbul Naval Museum, Turkey

Euskal Itsas Museum, Spain

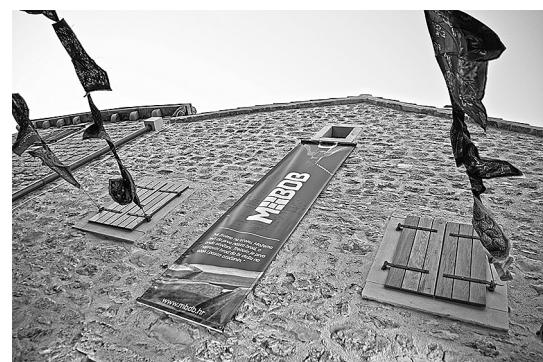
Merseyside Maritime Museum,
United Kingdom

Cesenatico Maritime Museum, Italy
Museum Kaap Skil, Netherlands
Cité de la Mer, France

Muzej betinske drvene brodogradnje (MBDB) otočni je muzej etnografskog tipa posvećen tradiciji drvene brodogradnje u mjestu Betini. Otvoren je 14. kolovoza 2015. na inicijativu udruge „Betinska gajeta 1740“ s ciljem očuvanja i prenošenja znanja o tradicijskoj drvenoj brodogradnji. Priča o brodogradnji smještena je u kontekst vremena u kojem se razvila, utemeljena na povjesnim izvorima, no pretežito na kazivanjima brodograditelja i mještana Betine. Dio mjesne luke s privezanim drvenim brodovima – *gajetama, lađama, kaićima i leutima* – čini *muzej na otvorenome*.

Muzej se ove godine našao i na popisu 20 najboljih pomorskih muzeja Europe prema britanskom portalu *TravelMag*, na čijem se popisu nalaze veliki i poznati europski pomorski muzeji. Izbor *TravelMaga*⁷ podržava originalne pristupe mujejskom iskustvu, obično uključujući interaktivne i multimedijске izložbe.

Prema svojoj klasifikaciji, MBDB pripada etnografskim muzejima jer prikuplja znanja o načinu života na otoku

Murteru i opisuje lokalne običaje vezane za drvenu brodogradnju te za poljoprivredu i školjkarenje. Od samog početka, od 2013. godine, kad je pokrenut proces prikupljanja predmeta i bilježenja priča, projektu muzeja odazvala se cijela zajednica. Muzej je iz nje nastao i s njom se razvijao. Jedno po jedno kazivanje, predmet po predmet, od konoba do brodograditeljskih radionica

sl.3. Muzej betinske drvene brodogradnje - središnja galerija

sl.4. Muzej betinske drvene brodogradnje - soba tajni zanata

u procesu kreiranja stalnog postava oblikovala se zajednička energija koja je zapravo nosila cijeli projekt. Ta sinergija međusobnog djelovanja nastavila se i u godinama koje su uslijedile. Muzej je aktivna u lokalnoj zajednici, pokretač je različitih ideja i inicijativa, partner, suradnik i prijatelj. zajedno s baštinskim udružama otoka Murteru, djeluje s ciljem očuvanja kulturne baštine cijelog otoka. Zajedničkim projektima i programima jača se lokalni identitet i međusobno prijateljstvo.

Muzej u stalnom postavu i u muzejskoj čuvaonici trenutačno ima 494 predmeta. Predmeti su podijeljeni u osam zbirki: *Zbirka brodograđevnih alata*, *Zbirka brodske opreme*, *Zbirka maketa*, *Zbirka odjevnih predmeta*, *Zbirka predmeta kućnog inventara*, *Zbirka tradicijskog gospodarstva*, *Zbirka arhivskih dokumenata* te *Zbirka fotografija*.

Poseban dio stalnog postava Muzeja posvećen je tehničkim znanjima o gradnji drvenog broda, procesu obrade drva i crtanju brodskih linija, a jedna od glavnih misija Muzeja jest očuvanje znanja o umijeću gradnje betinske

gajete – najprepoznatljivijeg tipa drvenog broda na otoku Murteru.

Betinska gajeta, vrhunac umijeća betinskih brodograđitelja, drveni je brod dug od 5 do 8 metara i širok od 2 do 2,6 metara. *Umijeće gradnje betinske gajete* Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske uvrstilo je u Registr kulturnih dobara kao nematerijalnu kulturnu baštinu RH. Od 2023. godine u Registr kulturnih dobara Republike Hrvatske kao nematerijalno kulturno dobro uvršteno je još jedno tradicijsko umijeće – *umijeće plovidbe latinskim i oglavnim jedrima*, a podrazumijeva vještini upravljanja tradicijskim brodom iskoristavanjem snage vjetra te cijeli niz znanja povezanih s korištenjem tradicijskog jedrilja i tehnikama gradnje plovila s jedrima, vještini izrade i čuvanja jedara, društvenu praksu, nazivlje i običaje. Zgrada Muzeja i *muzej na otvorenome* nalaze se u zaštićenoj kulturno-povijesnoj cjelini Betine, malog mesta na otoku Murteru, s oko 800 stanovnika koji se pretežito bave poljoprivredom, turizmom, brodogradnjom i obrtništvom. Prema dostupnim povijesnim zapisima, tradicijska je drvena brodogradnja na Murter donesena sredinom 18. stoljeća, kada se s otoka Korčule u Betinu doselila obitelj Filipi. Njima se ubrzo pridružuje i obitelj Uroda, koja nakon dolaska u Betinu također radi u brodogradnji. Zahvaljujući njima, na otoku Murteru razvila se drvena brodogradnja koja od tada živi u kontinuitetu. U narednim stoljećima brodogradnja je ne samo opstala već se i razvila u drugim okolnim primorskim mjestima, u stalnoj potrazi za novim tržištima. Betinski su brodograditelji na glasu kao vrsni majstori tradicijske drvene brodogradnje, a u betinskim škverovima gradili su se i popravljali brodovi svih vrsta i veličina – težački, ribarski, vojni, sportske jedrilice.

sl.5. Obnovljena gajeta Jaka prije porinuća

sl.6. Obnova gajete Baba Tone

sl.7. Obnova gajete Marija

sl.8. Obnova leuta Kveneriol – pogled ispod prove

Brod je uvijek imao primarno mjesto u obitelji i na njega se posebno pazilo jer je o njemu ovisilo i obiteljsko blagostanje. Brodom su se prevozili ne samo ljudi već i životinje, alati i urod. Dakle, drveni je brod bio vrlo važan dio života na otoku. Zapravo možemo reći da se na otoku Murteru živi tradicija i suživot s drvenim brodovima.

Na tragu tristoljetne, no i danas žive tradicije drvene brodogradnje i uspješnog rađanja muzejske priče u Betini, MBDB izuzetno je aktivna ustanova. Iako relativno mlad, za Muzejom je niz uspješnih godina i realiziranih projekata. Muzej ima svoju publiku, prijatelje i suradnike. Član smo Udruženja pomorskih muzeja Mediterana (AMMM). Djelovanjem u Upravnom odboru AMMM-a aktivni smo u očuvanju i promociji pomorske baštine Mediterana, ali istodobno djelujemo lokalno radi očuvanja i popularizacije maritimne baštine otoka Murtera.

Muzeju je 2019. godine dodijeljena koncesija za upotrebu pomorskog dobra kao privezišta za prezentaciju tradicijskih drvenih brodova u funkciji muzejskih izložaka. Riječ je o nizu od 45 drvenih brodova koji, poredani po tipu i reprezentativnosti, čine betinski ploveći muzej ili muzej na otvorenome.

Muzej na otvorenome zaseban je dio u mjesnoj lučici unutar kojega vlasnici drvenih brodova mogu prezentirati što su naslijedili, obnovili ili pak iznova napravili.

Vez u muzeju na otvorenome predviđen je za brod čiji su vlasnici preuzeли obvezu održavati ga u tradicijskom duhu, sudjelovati u društvenim manifestacijama i svečanostima, prigodno otvarati jedra te i na taj način uveličati otočna maritimna događanja. *Muzej na otvorenome* opremljen je interpretacijskom infrastrukturom. Najprezentativniji brodovi prikazani su i putem interaktivnog

totema koji korespondira s aplikacijama na pametnim telefonima i pruža više informacija o brodovima.

Muzej je 2022. godine organizirao i prvi *Sajam tradicijske drvene brodogradnje*, osmišljen u partnerstvu s udugom „Betinska gajeta 1740“ i Turističkom zajednicom mjesta Betina. Sajam je ponajprije bio namijenjen brodograditeljima i vlasnicima drvenih brodova, obrtnicima, OPG-ovima, profesionalnim ribarima, članovima baštinskih udruga, lokalnom stanovništvu, mladima i djeci, ali i posjetiteljima Betine i otoka Murtera – svim zaljubljenicima u pomorsku baštinu i drvenu brodogradnju, a cilj mu je bio valorizacija maritimne baštine i njezina popularizacija u funkciji turizma, prijenosa znanja, edukacije i obrazovanja te daljnje gospodarskog razvoja. Program je realiziran u sklopu natječaja FLAG/Lagura „Galeb“ i uz sufinanciranje EU-a te uz brojne donacije.

Muzejska gajeta *Marija*

Muzej je u sklopu FLAG natječaja i potpomognut sredstvima EU-a 2021. godine porinuo obnovljenu betinsku gajetu *Marija*. To je betinska gajeta starijeg tipa, prema kazivanjima napravljena 1922. godine u škveru obitelji Filipi Tošulović u Betini, za naručitelja s Dugog otoka. Prva obnova gajete obavljena je 1934. godine u Sukošanu, kod obitelji Filipi, koja se nekoliko godina prije toga preselila iz Betine u Sukošan i ondje osnovala škver (brodogradilište). Gajeta je tada i registrirana, a prijašnji su joj se papiri zagubili.

Marija je duga 6,90 m, široka 2,70 m, visoka 0,88 m, a nosivost joj je 2,2 tone. Robusne forme, široka i duboka, prava betinska gajeta, mogla je prevesti puno tereta. Ime *Marija* dala joj je obitelj Stagličić iz Pašmana, koji su je kupili 1954. godine. *Marija* je i na Pašmanu služila kao težački brod. Stagličići su imali polja s druge strane Pašmana, odakle su vozili masline, žito, pšenicu, kukuruz, a imali su polja i na kopnu, između Turnja i Filip Jakova, gdje su također sadili žito, pšenicu i kukuruz. U *Mariji* su se prevozili volovi i konji koji su težacima bili pomoć pri obradi zemlje, a kad su životinje zamjenili strojevi, na provi se prevozio i traktor. Za ljetnih mjeseci vlasnici su u gajeti odlazili prodavati povrće, dinje, lubenice, rajčice i njome bi obišli Tisno, Prvi Luku, Šepurinu i južnija mjesta, sve do Šolte i Bola na Braču. Sedamdesetih godina 20. stoljeća *Marija* je služila i za vađenje sabuna oko Pašmana, a usto se njome uvijek i ribarilo.

Mariju su prvog desetljeća 2000-ih na Pašmanu pronašli Dario Filipi i njegov prijatelj Matko Sladić, u to vrijeme u aktivnoj potrazi za izvornom betinskom gajetom starijeg tipa koja bi postala brod Udruge. S Pašmana je na trajleru 2012. dopremljena na Ćirov škver u Betinu, s bužom u madirima, u stanju koje je zahtijevalo kompletну rekonstrukciju. Radi očuvanja izvornosti linja i stare građe, isprva je planirano da se *Marija* obnovi za vlastite potrebe, od čega se s vremenom odustalo.

Čekajući obnovu, premješтana je po škveru van pa unutra, pa opet van, pa u baraku... Na škveru se njome

uvijek netko samo usput bavio, kad ne bi bilo drugog posla, čekajući vlasnika koji će je dovršiti.

U međuvremenu smo mi u Muzeju pokušavali naći sredstva kojima ćemo financirati obnovu *Marije*. Konačno, prilika se pojavila kad je objavljen natječaj za mjeru 2.1.1. koji je raspisao FLAG / Lagur „Galeb“ iz Tribunja. Aplicirali smo za sredstva Europske unije iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo, koja su nam i odobrena, te je složeni proces obnove mogao konačno sustavnije početi.

Poslovi obnove gajete izvodili su se u skladu s načelima tradicijske drvene brodogradnje, a cijeli je proces dokumentiran, o čemu je snimljen i video koji se prikazuje u Multimedijalnoj sobi Muzeja. Napravljena je opsežna fotografska i videoarhiva. U obnovi *Marije* sudjelovalo je nekoliko brodograditelja, od kojih je svaki dao neki svoj pečat našem brodu. To su Nikola i Krešimir Papeša, Ante Jelić, Nikola Balin Nijemac, Siniša Mikin i Ante Sladić te brojni drugi suradnici, volonteri, ali i djeca koja su sudjelovala u edukativnim radionicama na škveru, u opremanju broda i u plovodbama.

U cijelokupnom procesu ukupno je zamijenjeno 70 % rebara, krmeni i proveni masivi, ašte, kolumba, velika većina konstruktivnih elemenata, bande, koviduri, paluba i kompletna arma i oprema. Brod je potpuno obnovljen.

Marija ima pogon na četiri vesla i latinsko jedro, a ove joj je godine ugrađen i motor. Ugradnja brodskog motora znači i nastavak njezine priče jer zapravo kreće i suvremeniji dio njezina života u kojemu će upravo ona

preuzeti aktivnu ulogu u podučavanju djece i mladih životu s drvenim brodom. *Marijina* je uloga da postane pravi muzejski brod koji će služiti za prenošenje znanja i ovladavanje maritimnim vještinama.

Cicibela

Cicibela je betinska gajeta koja ima važno mjesto u muzeju na otvorenome. To je prava starinska betinska gajeta izgrađena 1931. u škveru Filipijevih u Betini, duga 7,7 metara, široka 2,8 metara, visine 1 metar, bruto tonaze 2,67 tona. Nekad su se takve gajete upravo zbog svoje robusne građe zvali brodinama.

Cicibela je iznimno vrijedna u kontekstu očuvanja tradicijskog umjeća gradnje betinske gajete jer je riječ o prvom kompletno obnovljenom primjerku izvornog tipa betinske gajete, o gajeti čija je obnova 2011. godine nadahnula i nastanak udruge „Betinska gajeta 1740“. *Cicibela* je gajeta koja svojim linijama i formom prezentira stari tip gradnje odnosno način na koji su se gradili brodovi prije ugradnje motora u njih. Njezina forma svjedoči o nekom davnom vremenu i načinu života povezanoga s morem i plovidbom, u kojemu je drveni brod imao najvažnije mjesto u otočnoj obitelji. *Cicibela* je rađena za idro i savršen je primjer stare betinske brodogradnje. Ona je jedina gajeta u Republici Hrvatskoj koja je na popisu pokretnih kulturnih dobara.

Obnovljena *Cicibela* ponovo je porinuta 24. srpnja 2011. godine. U ožujku 2017. Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske službeno ju je proglašilo hrvatskim kulturnim dobrom. Danas se *Cicibela* nalazi u najistaknutijem dijelu muzeja na otvorenome MBDB-a. Danas su joj glavne uloge edukacijska i prezentacijska. Na njoj se održavaju radionice, prezentacije, koncerti... Ona je

sl.9. Jedrenje u letu Gušte

sl.10. Otvorena jedra u Muzeju na otvorenom

sl.11. Muzej betinske drvene brodogradnje – Muzej na otvorenom iz zraka

sl.12. Sajam tradicijske drvene brodogradnje

sl.13. Posada Kurnatarice

sl.14. Gajeta Marija na Regati za dušu i tilo 2021. godine

sl.15. Gajeta Marija na porinuću

najprepoznatljiviji simbol Betine. Prošlo je gotovo sto godina od njezine izgradnje u škveru Filipijevih u Betini. *Cicibela* je od te daleke 1931. prevalila dug put, promjenila četiri vlasnika i prošla mnoga mora i plovidbe. Svi su vlasnici o njoj govorili s ljubavlju i poštovanjem. Nebrojene su priče koje se još mogu ispričati o njoj.

Iste godine kad je porinuta obnovljena *Cicibela*, 2011., osnovana je i udružica „Betinska gajeta 1740“. Može se reći kako je uspješna obnova *Cicibile* zapravo bila okidač za osnivanje Udruge i kako je taj događaj bio svojevrsna prekretnica na putu osnivanja današnjeg Muzeja. Kako gotovo i nije bilo pisanih zapisova o betinskoj brodogradnji, za osnivanje Muzeja od velike je važnosti bilo dokumentiranje brodograditeljskih umijeća, a svaki novi brod ili rekonstrukcija bili su izvor inspiracije za budući Muzej. Linije *Cicibile*, „snimljene“ tijekom obnove, bile su inspiracija za osmišljavanje vizualnog identiteta likovnog postava Muzeja betinske drvene brodogradnje i poslužile su kao model za sve animacije u Muzeju. *Cicibela* je 2015. godine bila savršena kulisa za

snimanje kadrova za film koji uprizoruje tradicijsko vjenčanje s ciljem da se prikaže uloga broda u svadbenim svečanostima, a prikazana je kao dio stalnog postava Muzeja betinske drvene brodogradnje.

O programu MBDB-a u 2023. godini

U 2023. godini u organizaciji Muzeja betinske drvene brodogradnje održano je više programa edukativnoga i kulturnog obilježja te manifestacija kojima se nastojao približiti rad Muzeja široj javnosti. Muzej svake godine sudjeluje u manifestacijama kao što su *Noć muzeja*, *Edukativna muzejska akcija* u povodu Međunarodnog dana muzeja i *Tjedan folklora*, koji organizira KUD „Zora“ Betina te *Dani betinske gajete*, u organizaciji udruge „Betinska gajeta 1740“. Također sudjeluje u organizaciji i realizaciji tradicijskih regata drvenih brodova na jedra i vesla te na radionicama i predavanjima o maritimnoj baštini. U nastavku navodimo neka od tih događanja.

U svibnju je otvorena izložba *Impresije* slikara i arhitekta Nevena Zoričića, koji je izlagao likovne radove inspirirane Betinom, tj. brodovima i škverovima (brodogradilištima), izrađene tehnikom uljnog pastela i tempere.

U svibnju smo imali još jednu zanimljivu aktivnost – promociju slikovnice *Priča o malom brodograditelju*. Autorica teksta je Sandra Barešin, a ilustracije potpisuje Duška Radečić Petrić. Slikovnica je dvojezična, na hrvatskom i engleskom jeziku, i ima mali rječnik brodograditeljskih alata. Priča govori o dječaku Pašku koji želi napraviti svoj brod iz snova. To je ujedno edukativna priča namijenjena djeci vrtićke dobi. Na zanimljiv i djeci blizak način uvodi malene u svijet betinske gajete i plovidbe.

U lipnju je uslijedila izložba *Modrave – putevima težaka*, autorska izložba kojom smo htjeli dočarati nekadašnji težački život Betinjana i Murterina. Izložba je etnografska i donosi priču o svakodnevnom životu onodobnih težaka na svom najbližem prekomorskem posjedu – Modravama, najvećemu masliniku na širem području otoka Murtera. Modravskim prostorom dominiraju mreža suhozida, gomile iskrčenog kamena i male kamene kućice – *bunje*, koje su imale nemjerljivu važnost za lokalno stanovništvo tijekom nepovoljnih vremenskih uvjeta pri radu na *intradi*. Najveću važnost tom kamenjaru dali su ljudi, koji su stoljećima oblikovali krš i pomalo ga pretvarali u korisnu poljoprivrednu površinu.

Izložba je konceptualno bila podijeljena na nekoliko tematskih cjelina kojima je pobliže objašnjen geografski i povjesni kontekst i način na koji se formiralo to područje kao udaljeni poljoprivredni posjed Betinjana i Murterina, prikazano krčenje terena i suhozidna gradnja, *težaština*, obrada tla i zemljoradnja te tradicijska težačka prehrana i odjeća koja se nosila u polje. Služeći se citatima iz razgovora s našim otočanima, opisali smo kako je izgledao

tipičan dan na Modravama sredinom prošlog stoljeća, kako se plovilo u Modrave, koja se spiza najčešće nosila i kakva je bila odjeća za rad na *intradi*. Prikupljena kazivanja objavljena su kao dio kataloga izložbe *Modrave – putevima težaka*, oplemenjenoga citatima težaka, stariim kartama, povijesnim dokumentima, fotografijama i crtežima te stihovima pok. Ive Šikića Balare, murterskog težaka, pjesnika, dramskog amatera i ljubitelja kulturne baštine otoka Murtera.

Usljedila je izložba *Grafičke umjetnosti* Marka Ramljaka koja nas je odvela u svijet suhozida i škrte zemlje šibenskoga i zadarskog arhipelaga. Okamenjena tišina približila nam je svijet vrijednih predaka koji su marljivo i tiho obrađivali zemlju te oblikovali kamenjar i škrti teren. Monokromatski izričaj grafičke (crno, bijelo, sivo) približio nas je težini ondašnjeg života stavljajući nas u ulogu svojevrsnog promatrača. Osim figurativnih motiva put kućice na osami ili životinja, umjetnika su zanimali i estetski detalji suhozida i kamena općenito. Posjetitelji su poprilično dobro reagirali na izložbu, a bila je otvorena tijekom kolovoza.

Istdobro, u Preku se održavala izložba *Maritimna baština Preka*, koju je MBDB postavio u suradnji s Turističkom zajednicom Preko. Izložba je dala uvid u

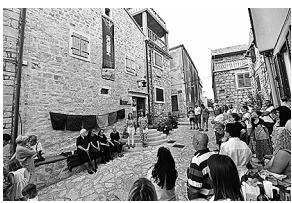
sl.16. Cicibela kao kulisa tradicijskog vjenčanja

sl.17. Cicibela na Regati za dušu i tilo 2018. godine

sl.18. Start Regate za dušu i tilo

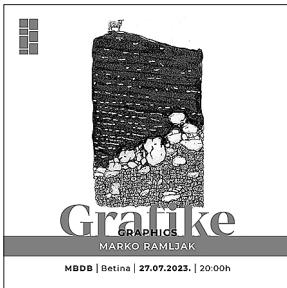
sl.19. Neven Zoričić, *Leut*, uljni pastel na papiru, 2023. godine

sl.20. Priča o malom brodograditelju

Za veslo, pa u masline

BETINA - Starštin žena u crkvičnoj muzikaci stvario je otvorenu izložbu "Za veslo, pa u masline". Od pjevanja do poljskog vrednjeg slana. Od prezentacije betinske konzervatorijalne kojih brod posvećen ženama i ženskom radu, do razgovora o ženama u svakodnevnom životu i suncadnjem ili odnosima. Uz predstavu, u kojoj se priča o ženama na Murteru, to je uzbudljivo i edukativno. Slikaj, sklikaj! Neko se zna da opet idem smanjiti stobu. OT P)

sl.21. Otvaranje izložbe *Modrave – putevima težaka*

sl.22. Otvaranje izložbe *Maritimna baština Preka*

sl.23. Nedra Uroda, *Večernji list*, travanj 2002. godine

sl.24. Marko Ramiljak *Grafike*

geografske, povijesne i životne okolnosti koje su učinile mjesto Preko na otoku Ugljanu polazišnom točkom brojnih generacija težaka koji su svakodnevno odlazili na svoje prekomorske posjede. Preški posjed bio je velik, a proporcionalna tome bila je i flota u preškoj vali. Gajete, leuti i kaići bili su nezamjenjiva prijevozna sredstva. Brodovi su naručivani u brodogradilištima sjeverne i srednje Dalmacije, pretežito upravo u Betini.

Na izložbi je predstavljena i priča o prije spomenutoj *Cicibeli*, nekadašnjoj *Danici*, najpoznatijoj preškoj gajeti koja je danas dijelom muzeja na otvorenome MBDB-a. Usto, jak naglasak bio je na priči o preškim *lavandijerama* – ženama koje su od davnih vremena do otvaranja prve praonice na paru u Zadru radile kao pralje. Velik broj preških žena bavio se tim poslom, koji je bio osobito bitan dio kulturnog identiteta Preka. Nažalost, ta tradicijska aktivnost tamošnjih žena obilježena je tragedijom kad je potkraj 19. stoljeća u nesreći na olujnome moru život izgubilo 16 *lavandijera*. U čast preškim ženama i *lavandijerama* mjesni kipar Anselmo Dorkin podigao je 2020. u središtu mjesta na Vrulji spomenik *Naša mati*.

Izložba *Žene kalafata* otvorena je u kolovozu, u *Danima betinske gajete*. Tom je izložbom naglašena uloga žena u brodogradnji druge polovice 20. stoljeća – u razdoblju najvećih društvenih promjena u Betini na otoku Murteru. Izložbom je u prvi plan stavljena uloga žene u brodogradnji, a na te je priče oslonjen cijeli koncept izložbe. Žene su u brodogradnji uvijek imale sporednu ulogu. Njihovo se ime nije ni bilježilo. Unatoč tome, ženska je ruka uvijek bila prisutna u brodogradilištima.

Priče žena betinskih brodograditelja 20. stoljeća otkrivaju drugu stranu brodogradnje, onu koja se krije iza porinutih brodova, iskrivljenih madira i zabijenih brageta. Govore o ženama koje su cijeli svoj život posvetile mužu brodograditelju, vođenju kućanstva, brizi o djeci, starijim i nemoćnim članovima obitelji, ali su usto i radile u polju, pomagale u radionicama, organizirale kanatu, pospremala i vodile brigu o svemu što se događalo u pozadini gradnje drvenih brodova.

Žene brodograditelja druge polovice 20. stoljeća odgajane su u skladu s tradicijskim vrijednostima, odrastale su radeći u polju, na zemlji, no doživjele su transformaciju društva u kojemu su postale sposobne zaraditi vlastiti novac, izreći svoje mišljenje i postati dijelom javnog života. Kroz različita tematska područja obuhvaćena izložbom ispričana je njihova priča. Izložbu je pratilo i istoimeni katalog.

U rujnu je otvorena izložba *Modrave na starim kartama* autora Kristijana Jurana, nastala kao rezultat znanstvenog istraživanja u sklopu projekta Sveučilišta u Zadru *Modrave – kulturni krajolik u povijesnoj perspektivi*.

Izložba se sastoji od 12 panoa koji prezentiraju prostor Modrava kroz nekoliko povijesnih razdoblja, od 15. do 19. stoljeća. Prikazana je dinamika iskorištavanja zemljista na području Modrava i kulturno oblikovanje prostora

kakvim ga danas prepoznajemo. Za potrebe postavljanja izložbe digitalizirane su topografske karte i katastarske mape modravskog prostora uz koje paralelno teče priča koja prati Modrave u navedenim razdobljima.

Istraživanjem su obuhvaćena pitanja o podrijetlu naziva Modrave, o lokaciji starog naselja na području Modrava, o načinima obrade zemljista, o Modravama kao graničnom području između Mletaka i Osmanlija te pokazuju kako se granični položaj odrazio na oblikovanje krajolika.

Ove godine u planu su još dvije izložbe: *Murterski henix* Sanje Mrša Vukman i izložba umjetničkih slika Slavimira Miće Kapova.

Predavanjima, radionicama, izložbama i stručnim vodstvima unutar Muzeja i izvan njega posjetiteljima pokušavamo pružiti nove spoznaje o maritimnoj baštini. U kolovozu je ispred Muzeja održano predavanje prof. Roberta Mohovića o temi *U kom pravcu idemo?*, a u njemu je autor iznio pogled na prošlost, sadašnjost i budućnost tradicijskoga drvenog broda i zaštitu maritimne baštine. Profesorica Irena Radić Rossi održala je predavanje *Potopljeni brodovi murterskog akvatorija*, u kojemu je iznjela fascinantne podatke o nalazima s morskog dna. Član udruge „Betinska gajeta 1740“ i istaknuti betinski znalac o brodovima, strojevima, moru i jedrenju Zdenko Bilić vodio je izuzetno dobro posjećenu radionicu vezanu mornarskih čvorova. U betinskoj su lučici održane prezentacije veslanja drvenim brodovima na *gungulu* i *armiž*. Veslanje na *gungulu* tradicijski je način veslanja u kojemu veslač samostalno, koristeći se jednim veslom koje se nalazi na krmi, pokreće *lađu*. *Armiž* je naziv za postupak opremanja drvenog broda za jedrenje. Prezentacije su vodili i u njima sudjelovali članovi udruge „Betinska gajeta 1740“.

Nadamo se da smo uspjeli u stalnim nastojanjima da obogatimo kulturni život otoka Murtera. Muješkog djelatnošću trudimo se valorizirati otočnu kulturnu baštinu, ali i održavati prisani odnos s mještanima, koji su i donatori predmeta izloženih u stalnom postavu ili predmeta koji postaju dijelom povremenih izložaba. U stalnoj komunikaciji s mještanima Betine i otoka Murtera dolazimo do važnih podataka i spoznaja. Stoga bismo mogli reći kako su kazivanja, uz povijesne izvore, najvažniji elementi očuvanja znanja, vještina i same kulturne baštine otoka. U ovoj prilici zahvaljujemo svim našim kazivačima, susjedima i prijateljima na tome.

Primljeno: 2. studenoga 2023.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

MUSEUM OF BETINA WOODEN SHIPBUILDING – SYNERGY OF THE DISCIPLINE AND THE LOCAL COMMUNITY

The Museum of Betina Wooden Shipbuilding is an island museum of the ethnographic type, dedicated to the tradition of wooden shipbuilding in the village of Betina on Murter Island. The museum building and the open-air museum are located in the protected cultural history unit of Betina.

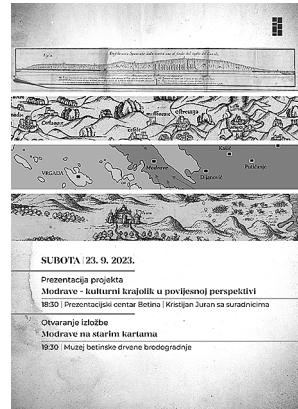
The museum was officially opened on August 14, 2015, at the initiative of the Betina Gajeta 1740 Association [gajeta being a traditional wooden boat] with the aim of preserving and handing down knowledge of traditional wooden shipbuilding. The story of shipbuilding is located in the context of the time in which it developed, founded on historical sources, but also, and mostly, on the reports of the ship or boat builders and the inhabitants of Betina.

The museum is active in the local community, the driver of various ideas and initiatives, partner, associate and friend. Together with heritage associations of Murter Island it works towards the objective of the preservation of the cultural heritage of the island as a whole.

Betain shipwrights were renowned as first-rate craftsmen of traditional wooden shipbuilding; in the shipyards of Betina all kinds and sizes of ships and boats were made and repaired – farm auxiliary and fishing vessels, navy ships, recreational and sporting yachts.

A boat always had a primary place in the family, and it was particularly well looked after, because the family life was actually dependent on it. It was not only people that were carried, but also livestock, tools and crops. The wooden boat, then, was a very important part of life on the island. Alive on the island of Murter, we can say, is the tradition of coexistence with wooden boats.

In the framework of the FLAG competition and assisted with EU funds, in 2021 the renovated Betina gajeta *Marija* was launched into the sea; today it is the museum's boat, and in the actual harbour is moored the *Cicbela*, the only gajeta in the Republic of Croatia that is on the list of moveable cultural properties.

SUBOTA, 23. 9. 2023.
Prezentacija projekta
Modrave – kulturni krajolik u povijesnoj perspektivi
18:30 | Prezentacijski centar Betina | Kristjan Jurčić sa suradnicima
Otvorenie izložbe
Modrave na stariim kartama
18:30 | Muzej betinske drvene budegradnje

sl.25. Otvaranje izložbe *Žene kalafata*

sl.26. Armiž drvenog broda

sl.27. KUD Zora na gajeti Marija

sl.28. Otvaranje izložbe *Žene kalafata*

sl.29. Izložba Modrave na stariim kartama

sl.30. Plakat prezentacije projekta *Modrave – kulturni krajolik u povijesnoj perspektivi* i izložbe *Modrave* na stariim kartama